

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора, професора кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Білавич Галини Василівни на дисертаційне дослідження
**Федорук Олесі Михайлівни «Формування фахової компетентності
майбутніх документознавців в галузі електронного документообігу у
професійній підготовці»**, подане на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта /
Педагогіка

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

За умов розбудови української державності актуальною є проблема розроблення нової філософії національної системи освіти, що зумовлює необхідність визначення провідних теоретичних і методичних засад її реалізації, зокрема й у закладах вищої освіти. У цьому зв'язку гостро стоїть проблема реформування мети, конкретних цілей та оновлення змісту, удосконалення технологій професійної підготовки майбутніх фахівців. На жаль, доводиться констатувати, що втрата юнацтвом суспільно визнаних ціннісних орієнтирів, суперечливий вплив різноманітних соціальних чинників, переважання прагматичних потреб, домінування ділового спілкування над особистісним, негативно позначаються на якості професійної освіти, зокрема і фахівців-документознавців у галузі електронного документообігу. Тому рецензоване дослідження Олесі Михайлівни Федорук є на часі, позаяк у ньому здійснена вдала спроба дати відповідь на важливе запитання сьогодення: як формувати фахову компетентність майбутніх документознавців.

Тема дисертаційного дослідження Федорук О. М. відповідає науковому напрямку кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету «Формування професійної компетентності майбутніх вчителів технологій у контексті неперервної освіти України» (державний реєстраційний номер 0116U005228). Тема дисертації затверджена Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 14 від 29 жовтня 2015 р.), узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 15 грудня 2015 р.) і уточнена на засіданні Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 27 жовтня 2016 р.).

На особливу увагу заслуговує той факт, що вибір актуальної для сьогодення теми дисертаційного дослідження було здійснено здобувачкою ще 2015 року, коли електронний документообіг не був повсякденним явищем у практичній діяльності, а про підготовку таких фахівців лунали лише окремі голоси. Таким же важливим для нинішньої освітньої практики та перспективним для подальшого розвитку педагогічної науки є акцент на

аналізі сутності та педагогічної доцільності дуальної форми професійної освіти майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу.

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертанткою на основі теоретичного аналізу філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної і спеціальної фахової літератури теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці, зокрема: проаналізовано стан дослідженості проблеми формування таких фахівців, актуалізовано поняттєво-категорійний апарат дослідження, схарактеризовано сутнісні ознаки ключових компетенцій, критерії, показники та рівні сформованості фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці; розкрито специфіку організації та педагогічну ефективність дуальної форми освіти майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу; здійснено аналіз фахової підготовки фахівців означеної галузі в провідних закладах освіти світу, виокремлено продуктивний досвід такої підготовки, на підставі чого розроблено практикум «Інноваційні практичні завдання з формування фахової компетентності майбутніх документознавців в галузі електронного документообігу», який слугує за приклад для вдосконалення чинної системи підготовки спеціалістів-документознавців.

3. Нові факти, одержані здобувачкою

Зі всією відповідальністю стверджуємо, що дисертаційна робота Федорук О. М. є комплексним не тільки історико-педагогічним, а й певним чином порівняльно-педагогічним дослідженням, у якому на міждисциплінарному рівні виявлено особливості професійної підготовки майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу. Зокрема: *уперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально підтверджено ефективність педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх документознавців (розроблення комплексу заходів, спрямованих на особистісне формування і розвиток знаннєвої компоненти майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в процесі реалізації процесуальних домінант (компетенції, компетентність, компетентнісний підхід; організація як традиційної, так і інноваційної аудиторної й позааудиторної самостійної освітньої діяльності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в процесі професійної підготовки; поєднання вдосконалених традиційних та інноваційних форм і технологій їхнього теоретичного навчання в закладах вищої освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації (К-профілю) у межах запровадження дуальної форми освіти) та ін.; *запропоновано* характеристику провідних фахових компетенцій: інформаційно-технологічна, інформаційно-організаційна та інформаційно-діяльнісна, критеріїв перевірки ефективності їх формування (когнітивно-пізнавальний, оцінно-рефлексивний, професійно-

діяльнісний) і їх показників та трьох рівнів (низького, середнього, достатнього) сформованості досліджуваного феномена; *уточнено* змістові характеристики поняттєво-термінологічного апарату дослідження, у межах якого запропоновано формулювання його провідного поняття «фахова компетентність майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу» та ін.; подальшого розвитку набули вдосконалені традиційні та інноваційні ефективні форми, методи й засоби організації професійної підготовки майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до сутності та структури формування їхньої фахової компетентності в закладах вищої освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації та публікацій Федорук Олесі Михайлівни є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів.

Грунтовне вивчення джерельної бази (546 найменувань, з них 25 іноземною мовою) уможливили виокремлення обґрунтованих суперечностей, на розв'язання яких було спрямовано 4 завдання дослідження. Аналіз актуалізованих джерел і використання низки теоретичних та емпіричних методів уможливили, окрім вищезазначеного нами, об'єктивно висвітлити сукупність аспектів досліджуваної проблеми, зокрема: уточнити її ключові поняття, вивчити історіографічний аспект; дослідити сучасне нормативно-правове, навчально-методичне забезпечення, інформаційне забезпечення підготовки фахівців-документознавців у галузі електронного документообігу; зіставити сучасний стан професійної освіти означених фахівців у провідних університетах світу та Україні задля обґрунтування напрямів удосконалення.

Викладений у вступі науковий апарат дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми, його алгоритм, інструментарій, способи інтерпретації здобутих результатів. Дисертаційне дослідження виконано на високому науковому рівні. Здобувачка досконало володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляють грамотне науково-стилістичне оформлення роботи, ґрунтовні, змістовні та доцільні додатки, уміщені в них автентичні інформаційні матеріали, власні практичні напрацювання Федорук О.М.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює істотні її аспекти та основні положення.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у 9 різного рівня науково-практичних конференціях.

5. Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів

Наукові здобутки Федорук О. М. становлять теоретичну і методичну базу для подальших досліджень проблем історії педагогіки, загальної педагогіки, професійної педагогіки, компаративістики тощо. Результати

дослідження впродовж 2018 – 2020 років впроваджено в роботу в освітньо-виховний процес Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження від 13.04.2020 р. за № 1/366), Національного авіаційного університету (довідка про впровадження від 22.04.2020 р. за № 15.01.07/817), Національного університету водного господарства та природокористування (довідка про впровадження від 27.03.2020 р. за № 011/12), Національного університету «Острозька академія» (довідка про впровадження від 11.06.2020 р. за № 163), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження від 24.04.2020 р. за № 01-12/33), Хмельницького інституту соціальних технологій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (довідка про впровадження від 09.04.2020 р. за № 32).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Велику практичну цінність має розроблений та впроваджений у навчальний процес низки ЗВО практикум «Інноваційні практичні завдання з формування фахової компетентності майбутніх документознавців в галузі електронного документообігу», зміст якого може бути використаний для формування інформаційно-технологічної, інформаційно-організаційної та інформаційно-діяльнісної фахових компетенцій майбутніх документознавців. Теоретичні положення та обґрунтовані рекомендації можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності в закладах вищої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти, а також у самоосвітній діяльності студентів, слугувати науковою основою в процесі модернізації системи професійної освіти України, здобуті практичні результати можуть застосовуватись українськими науковцями для проведення подальших історико-педагогічних студій, наукового обґрунтування сучасної стратегії та концепції розвитку професійної освіти фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечуються логічною структурою роботи. Дисертація є завершеним самостійним дослідженням, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки та узагальнення, а також унаочнюють 28 таблиць, 7 рисунків, 20 додатків.

У першому розділі «Теоретичні основи формування професійної компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу» здобувачка, здійснивши глибокий і всебічний ретроспективний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх документознавців у закладах вищої освіти, переконливо довела, що, по-перше, процес якісної підготовки майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу є малодослідженим, позаяк досі ще не став

предметом наукового узагальнення із залученням фундаментальних положень педагогічної науки, по-друге, документознавство як наука і як навчальна дисципліна на всіх етапах трансформації їх історичного шляху безпосередньо було узалежене від соціально-економічних запитів суспільства та вдосконалення управлінського сегменту документознавства, по-третє, схарактеризувала ці процеси у двох взаємопов'язаних між собою вимірах: історико-генетичного аналізу проблеми становлення і розвитку документознавства як науки і навчальної дисципліни та аналізу й характеристики розвитку професійного, нормативно-правового, психолого-педагогічного та соціально-педагогічного складників процесів формування досліджуваного феномена в сучасній як вітчизняній, так і зарубіжній документознавчій та психолого-педагогічній науках та освітній практиці. До прикладу, підтвердженням цієї думки з-поміж іншого є здійснений авторкою ґрунтовний аналіз праць з досліджуваної проблеми на електронному ресурсі Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, у межах якого нею проаналізовано та систематизовано понад 250 авторефератів дисертаційних робіт за період з 2010–2020 рр., тематика яких дотична до теми дослідження (узагальнені результати подано в Додатку А у вигляді таблиці та у вигляді діаграми на рис. 1.1).

У другому розділі «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці» авторкою проаналізовано сучасний стан теорії і практики професійної підготовки означених фахівців, виокремлено педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу.

Важливим результатом аналітичної роботи дисертантки є те, що вона глибоко проаналізувала методичне забезпечення шести вишів, які здійснюють підготовку фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи і в яких проведено експериментальну роботу, та з'ясувала, що освітньо-професійні програми в університетах будуються на основі компетентнісного підходу відповідно до нормативних вимог Міністерства освіти та науки України, у них переважають дисципліни комп'ютерно-технологічного напрямку. Однак, як слушно зауважує Олесья Михайлівна, у Стандарті недостатньо чітко розкриваються компетентності, які співвідносяться з системами електронного документообігу. З огляду на це, висновує дисертантка, особливої актуальності набуває проблема педагогічного супроводу розвитку цілісної освітньої системи підготовки фахівців нового типу, професіоналів із системної організації, модернізації, інформатизації та комп'ютеризації, підвищення рівня ефективності управління документаційними системами та інформаційно-аналітичною діяльністю у виробничій та невиробничій сферах, а також на підприємствах, в організаціях та установах, відповідно до потреб і вимог ринку праці, з урахуванням динамічних змін у науці, техніці та соціально-економічних відносинах. Досить цінними для педагогічної науки і освітньої практики є визначені й схарактеризовані сутнісні ознаки і зміст: інформаційно-

технологічної, інформаційно-організаційної та інформаційно-діяльній фахових компетенції майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу (узагальнені в таблицях 2.1 – 2.3).

Нам приємно відзначити, що авторка дисертаційного дослідження показала місце і роль у цьому процесі рідного навчального закладу, зокрема кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету, проаналізувала творчі надбання Г. Власової, О. Веремчук, виокремила та оцінила наукові здобутки авторитетної вченої Г. Швецової-Водки тощо.

Науково вартісним є здійснений здобувачкою порівняльний аналіз змісту навчальних програм у зарубіжному освітньому досвіді професійної підготовки майбутніх документознавців і фахівців інформаційної сфери, що дало змогу виокремити й схарактеризувати ті дисципліни, застосування елементів яких може бути доречним та ефективним у процесі розроблення авторського практикуму, перелік дисциплін подано в таблиці 2.12.

Відзначаємо вміння авторки підходити до аналізу педагогічних явищ, фактів, даних об'єктивно та неупереджено, імпонує її вміння аргументовано дискутувати з науковцями, критично аналізувати ОПІ, навчально-методичне забезпечення, освітні документи, наукові здобутки вчених різного періоду тощо. У всьому тексті роботи проглядається її виразне наукове авторське «Я».

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці» Федорук О. М. не тільки, відповідно до визначених і схарактеризованих теоретичних засад дисертаційної роботи, результатів аналізу сучасного стану досліджуваної проблеми на констатувальному етапі та розроблених педагогічних умов формування досліджуваного феномена, схарактеризувала процес організації та проведення експериментального дослідження з формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці, виокремила негативні чинники, що впливають на ефективність формування фахової компетентності означених фахівців, а й розробила та впровадила в навчальний процес авторський практикум «Інноваційні практичні завдання з формування фахової компетентності майбутніх документознавців в галузі електронного документообігу», з огляду на педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці, та успішно перевірила їх ефективність. Є підстави стверджувати, що застосування авторкою в процесі дослідницько-експериментальної роботи провідних наукових підходів (системного, компетентнісного, особистісно орієнтованого і діяльнійсного) підтвердило ефективність розроблених нею педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці.

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, необхідно назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У дисертаційній роботі запропоновано розв'язання наукового завдання щодо теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу. На нашу думку, вартувало б проаналізувати цю наукову проблему не тільки під тим кутом, який запропонувала авторка, а й більше у виразити, з огляду на сучасні виклики, які стоять перед Україною за умов пандемії, дистанційного навчання, а також процеси державотворення, мовну політику тощо, інші аспекти проблеми професійної підготовки, як-от: формування цифрових компетентностей означених спеціалістів, виховання національно-мовної особистості майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу та ін. Утім, ці аспекти можуть стати предметом подальших наукових пошуків.

2. Робота істотно збагатилася, якби в дисертації авторка не тільки розробила технологію організації освітнього процесу майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу за умов дуальної освіти, а й навела конкретні приклади організації такої форми навчання студентів.

3. Як підсумок здобутих результатів наукового пошуку доречно було б запропонувати схему (модель) формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу в професійній підготовці, у якій відобразити обґрунтовані методологічні, організаційно-педагогічні засади, нормативну базу, педагогічні умови цього процесу, що б уможливило ширше розкрити розуміння системності і цілісності цієї проблеми як педагогічної системи та наукового феномена.

4. На нашу думку, робота тільки б виграла, якби здобувачка, характеризуючи сутнісні ознаки основних компетенцій майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу, у виразила професіограму фахівця-документознавця у вигляді рисунка чи таблиці.

5. Робота, на наш погляд, достатньо ілюстрована таблицями, рисунками та аналізом обробки статистичних даних, однак вважаємо, що окремі з них доцільно було б перенести в додатки, надавши в самій роботі більше уваги характеристиці виявлених чинників, закономірностей та напрямів реалізації формування досліджуваного феномена в освітньому процесі ЗВО.

6. Вважаємо доцільним рекомендувати здобувачці за результатами дисертаційного дослідження укласти методичні рекомендації, які давали б відповідь на запитання «Як формувати фахову компетентність майбутніх документознавців?», що стануть настільною книгою для використання не лише в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності у ЗВО, а й у системі післядипломної педагогічної

освіти, у самоосвітній діяльності майбутніх фахівців.

Висловлені рекомендації та окремі зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено у 13 публікаціях, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України та 1 публікація в зарубіжному періодичному виданні, 7 – у збірниках наукових праць.

10. Висновок

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Федорук Олесі Михайлівни «Формування фахової компетентності майбутніх документознавців в галузі електронного документообігу у професійній підготовці» є завершеним, самостійним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка Федорук Олеся Михайлівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Г. В. Білавич

